

SOCIALINIŲ-EKONOMINIŲ RODIKLIŲ POVEIKIO ŠIAULIŲ APSKRITIES DARBO RINKAI VERTINIMAS

Aistė Lydienė, Jurgita Karalevičienė, Roberta Kareivaitė

Šiaulių universitetas

Anotacija

Straipsnyje analizuojama viena iš ekonomikos posistemų - darbo rinka, funkcionuojanti pagal paklausos ir pasiūlos dėsnius. Tai - viena svarbiausių šalies ekonominės sistemos dalių, pagal kurią galima spręsti apie bendrą šalies ekonominę būklę. Darbo rinka yra specifinė, nes joje vyksta konkurencinė kova tarp darbuotojų, kas gaus geresnę darbo vietą ar pelningesnę darbo pasiūlymą. Be to, ji neatsiejama žmonių gyvenimo dalis, kuri yra glaudžiai susijusi su šalies socialiniais, demografiniais, gamybiniais, mokslo ir technologijų pokyčiais. Teigiami šalies ar regiono pokyčiai skatina užimtumą, didėjančių darbo užmokesčių, gerėjančių pragyvenimo lygi, vartojimą ir mažina skurdo lygį. Kiekvienos šalies prioritetą turėtų būti orientuotas į stabilios padėties darbo rinkoje išlaikymą. Didelis nedarbas regione didina atskirtį tarp užimtųjų ir bedarbių, be to, didėja nusikaltimų skaičius, nesukuriamas bendrasis vidaus produktas (toliau - BVP), prarandami kvalifikaciniai įgūdžiai. Akivaizdu, jog ekonominis ir socialinis gyvenimas tiesiogiai įtakoja ir darbo rinką, kadangi darbo rinka yra jungtis tarp socialinės ir ekonominės politikos. Lietuva dar 2007 m. sprendė darbo jėgos trūkumo problemą, o jau 2012 m. ji priversta ieškoti efektyvių būdų nedarbui mažinti. Mažas užimtumas ir didelis nedarbas - tai problemos, kurias Lietuva sprendė prieš įstojant į Europos Sąjungą (toliau - ES). Ekonomikos nuosmukio laikotarpiu, t.y. nuo 2009 m. nedarbo problema vėl tapo labai aktuali, deja, sunkiai išsprendžiama ir pažabojama.

Todėl straipsnyje yra analizuojama ekonominių rodiklių poveikis Šiaulių apskrities darbo rinkai, atliktas nedarbo lygį ir užimtumą įtakančių veiksnių tyrimas, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti, kurie socialiniai - ekonominiai veiksniai stipriausiai įtakoja nedarbo lygio bei užimtumo pokyčius Šiaulių apskrityje. Taip pat siekiama įvertinti atskirų veiksnių (tiesioginių užsienio investicijų, pensininkų skaičiaus, migracijos saldo, darbo užmokesčio, socialinių pašalpų išlaidų, materialių investicijų) poveikį nedarbo lygiui Šiaulių apskrities savivaldybių lygmeniu. Pagrindiniai empiriniame tyrime naudojami metodai yra: koreliacija, regresija, priežastinė analizė.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: darbo rinka, socialiniai - ekonominiai rodikliai, nedarbo lygis, užimtumas.

Įvadas

Darbo jėga yra itin svarbi ekonominės veiklos sudėtinė dalis, kadangi vykstantys ekonominiai procesai, kuriems didelį poveikį daro globalizacija, pabrėžiant inovacijas ir žinias, pramonės augimą, pagrįstą moksliniais tyrimais, reikalauja darbuotojų, turinčių daugiau sugebėjimų. Vadinas, šalyje vykstantys ekonominiai bei socialiniai pokyčiai turi įtakos darbo rinkai bei efektyviam jos funkcionavimui.

Darbo rinką analizuoja, jos problemas sprendžia tiek Lietuvos, tiek ir užsienio autoriai. Martinkus ir Beržinskienė (2005) ją analizavo teoriniu ir praktiniu aspektu, ieškojo priežasčių, lėmusių pokyčius, bei sprendimų kylančioms problemoms spręsti. B. Whelan ir C.T. Whelan (1995) nagrinėjo ilgalaikių bedarbių atskirtį, skurdo galimybes, analizavo aktyviąją darbo rinkos politiką, o Farmer (2009) tyrė nedarbo mažinimą fiskalinės politikos pagalba, darbo rinkos ir verslo ciklo ryšį praktikoje. Taigi, ši problema pakankamai aktuali ir pakankamai dažnai analizuojama įvairiais aspektais, bandant įvertinti įvairių veiksnių poveikį užimtumui ir nedarbui.

Darbo rinka, kaip ekonominės sistemos posistemė, yra tarsi agreguotas ekonominės raidos indikatorius, atspindintis raidos rezultatus, o šios posistemės problemų identifikavimas leidžia numatyti visai socialinei ekonominei raidai svarbius sprendimus. Todėl **mokslinė problema** sietina su veiksnių, lėmusių darbo rinkos

problemas, nustatymu, siekiant išvengti to, kad darbo rinka netaptų socialinės - ekonominės raidos stabdžiu.

Tyrimo naujumas. Šiaulių apskrities darbo rinka gana mažai analizuota ir dažniausiai buvo vertinama, lyginant ją su kitomis apskritimis. Dažniausiai socialiniai - ekonominiai rodikliai analizuojami pavieniui, atskirai. Tik epizodiškai buvo vertinama kai kurių veiksnių įtaka Šiaulių apskrities darbo rinkai. Todėl šiame straipsnyje, įvertinus bendrą situaciją Šiaulių apskrities darbo rinkoje, buvo teoriškai ir praktiškai atliekamas pagrindinių socialinių - ekonominių veiksnių poveikio nedarbo lygiui ir užimtumui vertinimas tiek Šiaulių apskrities, tiek ir jos savivaldybių lygmeniu.

Tikslas - įvertinti socialinių - ekonominių rodiklių poveikį Šiaulių apskrities darbo rinkos rodikliams 1999-2011 m.

Darbo tikslui įgyvendinti buvo iškelti tokie **uždaviniai**:

- Teoriniu aspektu įvertinti darbo rinkos pokyčius lemiančius socialinius - ekonominius veiksnis;
- Įvertinti, kurie socialiniai - ekonominiai veiksniai stipriausiai sąlygojo nedarbo lygio bei užimtumo pokyčius Šiaulių apskrityje;
- Išsiaiškinti, kaip vidutinis bruto darbo užmokestis, migracijos saldo, tiesioginės užsienio investicijos viename gyventojui ir socialinių pašalpų išlaidos įtakoja nedarbo lygį.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros lyginimas, analizė, grupavimas, klasifikavimas, apibendrinimas, padėties ir sklaidos charakteristikų skaičiavimas, koreliacinė ir regresinė analizė, koreliacijos koeficiento reikšmingumo tikrinimas Stjudento kriterijumi, priežastinė analizė.

Darbo rinkos pokyčius lemiančių socialinių - ekonominių veiksnių teorinė analizė

Darbo rinka – tai rinka, funkcionuojanti pagal paklausos ir pasiūlos dėsnius bei neatsiejama nuo mainų proceso. Darbo rinka nėra pastovi, nes ją veikia įvairūs ekonominiai, socialiniai bei demografiniai veiksniai. Socialinių-ekonominių veiksnių poveikis darbo rinkos situacijai pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė. Darbo rinkos situaciją sąlygojantys socialiniai - ekonominiai veiksniai

Rodiklis	Autoriai	Teigiamas poveikis	Neigiamas poveikis
Bendrasis vidaus produktas	Martinkus, Žilinskas (2008); Laskienė (2009); Pocius, Okunevičiūtė - Neverauskienė (2005); Vetlov (2003); Vetlov, Virbickas (2006).	Esant ekonomikos augimo, pakilimo stadijose, vykstant ekonominiams procesams, kuriamos darbo vietos, didėja darbo užmokestis. Siekiant prisiderinti prie ek. augimo, darbuotojai skatinami kelti kvalifikaciją, tobulinti įgūdžius.	Ekonomikos nuosmukio metu mažėja prekių ir paslaugų gamybos apimtys, o kartu ir darbo paklausa.
Investicijos	Asheghian (2004); Snieška ir kt. (2002); Lydeka ir Grebliauskas (1997); Aristotelous, Fountas (1994); Blomstrom (1986); Dunning (1981); Montvilaitė ir Mačiulytė-Šniukienė (2011)	Užsienio kapitalo turinčios įmonės pradeda veiklą mažindamos darbuotojus, vėliau, kuriamos darbo vietos, pagerėja darbo sąlygos. Užsienio investuotojai reguliariai investuoja, skiria daugiau pinigų darbuotojų kvalifikacijai kelti, naujiems darbo įgūdžiams formuoti. Materialinės investicijos yra skirtos ilgalaikiam materialiniam turtui, kuris bus naudojamas ilgiau nei vienus metus, išgyti bei esamam materialiniam turtui atnaujinti. Todėl įmonės patiria tiesioginę naudą iš materialinių investicijų.	Investicijos gali iš rinkos išstumti vietinius gamintojus bei pakeisti juos užsienio tiekėjais ar gamintojais. Investicijos į efektyvesnes technologijas gali sumažinti investicijas. Materialinių investicijų trūkumas riboja galimybes plėsti gamybą ir paslaugų teikimą tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu. Taip pat dėl materialinės bazės atnaujinimo trūkumo nėra pilnai išnaudojami aukštos kvalifikacijos žmogiškieji ištekliai.
Migracija	Martinaitis, Žvalionytė (2007); Stulgienė, Daunorienė (2009); Butkus, Matuzevičiūtė (2009); Blanchflower (2007); Butkus ir Matuzevičiūtė (2009)	Teigiamos emigracijos pasekmės: sumažėja nedarbo lygis; atsiranda daugiau darbo vietų; darbdaviai tampa aktyvesni; didėja investicijos į žmogiškąjį kapitalą; kartais dėl specialistų stygiaus didėja atlyginimai.	Emigracija neigiamai veikia valstybę: vyksta protų nutekėjimas, mažėja jaunų darbingo amžiaus žmonių skaičius, mažėja gimstamumas, o tai sąlygoja būsimą darbo jėgos mažėjimą.
Pensininkų skaičius	Kanopienė ir Mikulionienė (2006); Dromantienė ir Kanopienė (2004); Modernising (2003); Prodi (2002).	Aktyvus ir sveikas senėjimas priklauso nuo sveikatos palaikymo, gyvenimo kokybės užtikrinimo visuose žmogaus gyvenimo tarpsniuose. Todėl būtina įvairiais būdais skatinti visavertį vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimą visuomenės gyvenime – taikyti lanksčias išėjimo į pensiją formas ir ilginoti darbo gyvenimo trukmę, remti pagyvenusius žmonių organizacijas ir pan. Esant dideliame pensininkų skaičiui šalyje, mažėja konkurencija darbo rinkoje.	Vyresniosios kartos gausėjimas keičia visuomenės demografinę ir socialinę struktūrą, gamybos, paskirstymo ir vartojimo sistemas, o sveikatos apsaugos sistemai kelia finansavimo užtikrinimo, aukštos kokybės paslaugų subalansuotos plėtros bei jų prieinamumo visiems, taip pat sveikos gyvensenos propagavimo iššūkius. Taip pat didėja išlaikytinių skaičius, mažėja gyventojų ekonominis aktyvumas, menkėja teritorinio mobilumo, perkvalifikavimo, naujausių žinių panaudojimo galimybės.
Darbo užmokestis	Paulavičius (2002); Martinkus, Sakalas ir Savanevičienė (2006); Costa, Akerstedt, Nachreiner, ir kt. (2004); Giebet, Janben, Schomann, Nachreiner (2004); Kinderis (2008); Torpey (2007); Try (2004); Gedvilienė ir Šalkauskienė (2009)	Gaudamas darbo užmokestį asmuo gali apsirūpinti maistu, būstu, taip pat reguliarios pajamos sudaro sąlygas jaustis užtikrintam dėl ateities. Padeda išdėstyti darbo išteklius pagal tam tikras profesijas, šakas ir regionus, skatina investicijas į žmogiškąjį kapitalą, išsimokslinimą bei profesinį paruošimą.	Jeigu darbo užmokestis yra nepastovus, žmogui didėja netikrumo, nerimo jausmas. Jei darbo užmokestis nedidelis ir nenumatoma jo didinti, darbuotojas tampa abejingas darbo rezultatams, o kartais ir vengia jo. Todėl darbo užmokesčio ekonomija labai dažnai ne tik nepateisinama, bet ir sukelia nuostolių dėl nedidėjančio arba netgi mažėjančio darbo našumo.
Socialinių pašalpų išlaidos	Swedbank skaičiavimai – socialinės išmokos skatina nedirbti (2011); Iš ko gyventi – pašalpų ar darbo? (2012)	Socialinių pašalpų tikslas - padėti žmogui išgyventi praradus pagrindinį pajamų šaltinį - darbą. Tačiau pašalpa neturi tapti darbo pakaitalu, patenkinančiu pagrindinius finansinius poreikius.	Jeigu yra mokamos didelės socialinės pašalpos, tai gyventojams sumažėja motyvacija dirbti, todėl yra patiriami ekonominiai nuostoliai.

Socialinių – ekonominių rodiklių pokyčių įtaka darbo rinkai nėra vienareikšmė, t.y. šių veiksnių pokyčiai darbo rinkoje gali sąlygoti tiek teigiamus, tiek neigiamus darbo rinkos rodiklių pokyčius. Kaip pastebima, emigracija turi įtakos darbo jėgos trūkumui, nes

sumažina gamybos plėtros galimybes ir aktyvesnį investicijų panaudojimą. Dėl gyventojų emigracijos ir pasitraukimo iš vietinės darbo rinkos žymiai sumažėja nedarbas, kuris sudaro sąlygas kilti atskirų sektorių darbuotojų atlyginimams ir darbo sąlygų gerinimui.

Atlyginimų kilimas sietinas su darbo jėgos trūkumu ir su emigracijos prevencija.

Vyresnio amžiaus asmenų skaičiaus didėjimas liudija, kad vis labiau aštrėja gyventojų senėjimo bei gyvenimo kokybės šiame žmogaus gyvenimo etape užtikrinimo problemos (Dromantienė, Kanopinė, 2004). Vadinasi, dideli tikslai yra keliama socialinių paslaugų bei sveikatos apsaugos sistemoms, kurios savo ruožtu reikalauja didelių žmogiškųjų bei finansinių išteklių investicijų. Daugelyje šalių dirbantys pensinio amžiaus asmenys, be atlyginimo už darbą, gauna ir pensijas, nors darbo užmokesčio dydžiui taikomi apribojimai dažnai neskatina pasilikti darbo rinkoje (Modernising, 2003), todėl reikia, kad darbas taptų patrauklesne alternatyva už išėjimą į pensiją, ir reikia pašalinti visas kliūtis, trukdančias pagyvenusiems žmonėms likti darbo rinkoje (Prodi, 2002).

Tačiau didžiausios problemos kyla dėl socialinių išmokų mokėjimo bei dydžio nustatymo, nes kuo didesnės išmokos nustatytos, tuo mažiau žmonių nori

įeiti į darbo rinką. „Swedbanko“ atliktais skaičiavimais parodyta, kad nedirbantis asmuo ne tik gauna socialines išmokas, bet ir kompensacijas būsto šildymui, nepilnamečiai vaikai gauna nemokamą maitinimą mokykloje bei paramą mokymo reikmėms įsigyti – tokios lengvatos dirbančiajam nesuteikiamos.

Socialinių-ekonominių rodiklių įtakos Šiaulių apskrities darbo rinkai vertinimas

Analizuojant socialinių – ekonominių rodiklių įtaką Šiaulių apskrities darbo rinkai buvo atliktas nedarbo lygį ir užimtumą įtakančių veiksnių tyrimas, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti, kurie socialiniai - ekonominiai veiksniai stipriausiai įtakoja nedarbo lygio bei užimtumo pokyčius Šiaulių apskrityje. Taip pat buvo siekiama įvertinti, atskirų veiksnių, tokių kaip: tiesioginių užsienio investicijų, pensininkų skaičiaus, migracijos saldo, darbo užmokesčio, socialinių pašalpų išlaidų, materialinių investicijų, poveikį nedarbo lygiui.

2 lentelė. Šiaulių apskrities savivaldybių nedarbo lygio dinamika 1999-2011 m.

	Šiaulių apskritis	Akmenės r. sav.	Joniškio r. sav.	Kelmės r. sav.	Pakruojo r. sav.	Radviškio r. sav.	Šiaulių m. sav.	Šiaulių r. sav.
1999	11.3	18.1	9.4	9.8	6.9	10.4	11.4	13.1
2000	14.8	22.1	14.5	14.9	10.3	14.6	14	16.1
2001	14.8	23.8	18.2	17.7	11.4	14	14.2	16.3
2002	12.3	21.6	15.7	16.7	9.8	10.7	9.3	13.2
2003	9.3	19	12.1	12.6	7.6	8.1	6.5	9.7
2004	7.7	16.3	12.4	11.7	5.7	6.5	4.8	7
2005	5.1	12.4	9.9	8.2	3	4.4	2.7	4.2
2006	3.7	8.7	7.1	6.2	2.8	3	2	3.2
2007	3.2	6.2	5.2	4.9	2.8	2.8	2	2.8
2008	3.5	6.8	4.7	5.5	3	2.8	2.7	2.8
2009	9.6	13.6	10	11.4	8.6	8.5	9	8.8
2010	13.8	18	15.4	18.2	11.9	12.9	12.2	13.9
2011	11.2	15.1	13	15.5	9.9	11.5	9	11.2

Nustatyta, kad netgi trys iš septynių Šiaulių apskrities savivaldybių yra įtrauktos į Lietuvos problemiškesnių teritorijų pagal nedarbo lygį sąrašą. Siekiant tai įrodyti 2 lentelėje pateikta nedarbo lygio dinamika Šiaulių apskrities savivaldybėse 1999-2011 m. laikotarpiu. Iš 2 lentelės matyti, kad 1999 – 2011 m. didžiausias nedarbo lygis užfiksuotas Akmenės (15,5 proc.), Joniškio (11,4 proc.), Kelmės (11,8 proc.), o mažiausias Pakruojo rajono (7,2 proc.) ir Šiaulių m. (7,7 proc.) savivaldybėse. Makroekonominio požiūriu tai – socialinės, ekonominės, kultūrinės ir kitos veiklos koncentracijos didmiesčiuose pasekmė, atsiradusi dėl didelių disproporcijų tarp Šiaulių apskrities centrų ir periferinių teritorijų. Mažiausias nedarbo lygis Šiaulių m. sav. buvo 2007 m., didžiausias nedarbo lygis tarp savivaldybių pastebėtas 2001 m. Akmenės r. sav., kai siekė 23,8 proc.

Bendroje gyventojų struktūroje užimti gyventojai sudaro mieste 32,4 proc., o kaime tik 22,4 proc. Neaktyvių gyventojų dalis sudaro mieste 52,9 proc., kaime – 62,5 proc. Per tryliką analizuojamo laikotarpio metų didžiausi nedarbo lygio rodiklio reikšmių pokyčiai užfiksuoti Šiaulių miesto, Radviškio ir Pakruojo rajonų savivaldybėse. Mažiausias nedarbo lygio kitimas šiuo

laikotarpiu buvo Akmenės, Joniškio ir Kelmės rajonų savivaldybėse, t.y. šiose savivaldybėse nedarbo lygis būdavo didžiausias lyginant su kitomis Šiaulių apskrities savivaldybėmis. Viena iš nedarbo priežasčių šiose savivaldybėse buvo skurdo spąstai, t.y. teikiama pirmenybė gyvenimui iš pašalpos.

Remiantis statistikos departamento pateiktais duomenimis, matyti, kad 1999 – 2011 m. didžiausias socialinių pašalpų gavėjų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų buvo Akmenės (57), Kelmės (56) ir Joniškio (55) rajonų savivaldybėse. Tai lėmė, kad šių savivaldybių bazė per mažai diversifikuota, kad galėtų būti garantuotas jų gyvybingumas, nes nemažą dalį ekonominės bazės sudaro žemės ūkio veikla.

Šiaulių mieste registruotas nedarbo lygis buvo mažiausias, nes Šiauliai - viso regiono centras, kur sutelkta daugiau darbo vietų, geresnės galimybės įsigyti išsilavinimą, be to, gerai išplėtotas paslaugų sektorius. Lyginant registruoto nedarbo pokyčius Šiaulių aps. savivaldybėse ekonomikos nuosmukio (1999-2001 m.; 2008-2010 m.) ir augimo (2002-2007 m.) laikotarpiais, nustatyta, kad krizės metu nedarbo lygiai supanašėja, t.y. visose savivaldybėse nedarbo lygis būna didelis, ekonomikos augimo laikotarpiu nedarbo lygis sparčiau

mažėja ekonomiškai stipresnėse savivaldybėse (Šiaulių m., Pakruojo r.), silpnėsių savivaldybių (Akmenės, Kelmės, Joniškio r. sav.) nedarbo lygiai mažėja lėčiau.

Taigi Šiaulių apskrities savivaldybėse egzistuoja nedarbo lygio netolygumas, kurį lėmė mažas darbo jėgos mobilumas. Nustatyta, kad tie regionai, kurie gamina produkciją, orientuotą į eksportą, geriau geba prisitaikyti globalioje ekonomikoje.

Siekiant ištirti nedarbo lygio kitimą sąlygojančius veiksnus Šiaulių aps., buvo atliekamas ekonominę padėtį charakterizuojančių rodiklių įtakos nedarbo lygiui tyrimas, kurio metu buvo tirama, kaip pagrindinių darbo rinkos rodiklių kitimas sąveikauja su kitais rodikliais. Pasitelkti porinės koreliacijos koeficiento rodikliai. Darbo rinkos situaciją atspindi pagrindiniai rodikliai, t.y. nedarbo lygis ir užimtumo lygis. Tyrimas apima du etapus. Pirmojo etapo metu atlikta 1999–2011 m. 15 Šiaulių aps. rodiklių koreliacinė analizė. Koreliacinės analizės rezultatai, apibūdinantys užimtumo ir kitų socialinę ekonominę raidą charakterizuojančių rodiklių kitimo koreliacinius ryšius, parodyti 3 lentelėje. Norint įsitikinti, kad koreliacijos koeficientai reikšmingi, apskaičiuoti patikimumo koeficientai (t) pagal tikimybės reikšmę (kai $n \leq 20$, naudojamos Stjudento pasiskirstymo reikšmės). Nustatyta, kad nedarbo lygio ir minimalaus valandinio atlygio, tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui, migracijos saldo, gyventojų išsilavinimo bei mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus ryšys statistiškai nėra reikšmingas esant 0,05 ir 0,1 reikšmingumo lygiams.

Taip pat buvo nustatyta, jog nedarbo lygis Šiaulių aps. reikšmingai koreliuoja (t.y. šių veiksnių įtakos paskaičiuotas stiprumas nėra atsitiktinis, kuriam galėjo įtakos turėti nenustatyti veiksniai) maždaug tik su puse atrinktų ekonominių rodiklių: miesto gyventojų dalimi, socialinių pašalpų išlaidomis, bendrojo vidaus produkto kitimo tempu, materialinėmis investicijomis vienam gyventojui, vidutiniu mėnesiniu bruto darbo užmokesčiu, pensininkų skaičiumi, tenkančiu 1000 darbingų gyventojų, kaimo gyventojų dalimi.

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad nedarbo lygiui Šiaulių apskrityje turi įtakos socialinių pašalpų išlaidos bei miesto gyventojų dalis, t.y. didėjant socialinių pašalpų išlaidoms ir miesto gyventojų skaičiui nedarbo lygis Šiaulių apskrityje didėja. O socialinių pašalpų išlaidų bei kaimo gyventojų skaičiaus ir nedarbo lygio koreliacinis ryšys yra vidutinio stiprumo, t. y. nors šie veiksniai ir įtakoja nedarbo lygio kitimą, tačiau nėra svarbiausi veiksniai, labiausiai įtakojantys nedarbo lygio pokyčius Šiaulių aps., nes paaiškina tik apie 20 proc. nedarbo lygio sklaidos.

Išlaidų socialinėms pašalpos poveikis nedarbo lygiui siejamas su tam tikrų gyventojų grupių padėties pokyčiais, kurie pasireiškė tuo, jog didėjo socialinių išmokų reikšmė gyventojų pajamų struktūroje, t.y. Šiaulių apskrities savivaldybėse, kuriose nedarbo lygis yra aukščiausias, socialinių pašalpų gavėjų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, taip pat yra didžiausias.

3 lentelė. Socialinę ir ekonominę padėtį charakterizuojančių rodiklių įtakos nedarbo lygiui Šiaulių apskrityje vertinimas

	Teigiamas reikšmingas koreliacinis ryšys		Neigiamas reikšmingas koreliacinis ryšys		Reikšmingo koreliacinio ryšio nenustatyta	
	Rodikliai	R	Rodikliai	R	Rodikliai	R
Nedarbo lygis, proc.	Miesto gyventojų dalis	(0,477)	BVP kitimo tempas	(-0,848)	Minimalusis valandinis atlygis	(-0,302)
			Materialinės investicijos vienam gyventojui	(-0,827)	Tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui	(-0,209)
			Vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis	(-0,797)	Migracijos saldo	(-0,300)
			Pensininkų skaičius, tenkantis 1000 darbingų gyventojų	(-0,597)	Gyventojų dalis su vidutiniu ar žemesniu išsilavinimu	(0,303)
	Socialinių pašalpų išlaidos	(0,428)	Biudžeto pajamos	(-0,503)	Gyventojų dalis su aukštuju išsilavinimu	(-0,368)
			Biudžeto išlaidos	(-0,516)	Mažų ir vidutinių įmonių skaičiaus pokytis	(-0,257)
			Kaimo gyventojų dalis	(-0,477)		

Taigi, didėjant miesto gyventojų skaičiui nedarbo lygis Šiaulių aps. didėja, nes tobulėjant technikai ir kintant žmonių poreikiams, vienų ekonomikos šakų vaidmuo didėja, kitų – mažėja. Tai veikia darbo paklausą, nes naujoms prekėms ir paslaugoms gaminti reikia naujų profesijų bei aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų. Darbo jėgos paklausos profesinė ir kvalifikacinė sandara ima neatitikti jos pasiūlos sandaros. Darbuotojai, nesėkmingai mėginantys gauti darbą, reikalaujantys aukštesnės kvalifikacijos, tampa bedarbiais.

Tyrimo metu išskirti netiesiogiai nedarbo lygį veikiantys rodikliai, t.y. didėjant bendrajam vidaus

produktui, materialiosioms investicijoms vienam gyventojui, vidutinis bruto darbo užmokesčiui, savivaldybių biudžeto pajamoms ir išlaidoms, pensininkų skaičiui, tenkančiu 1000 gyventojų, bei kaimų gyventojų skaičiui nedarbo lygis Šiaulių apskrityje mažėjo. Stipriu koreliaciniu ryšiu su nedarbo lygiu pasižymėjo bendrojo vidaus produkto kitimo tempas (0,848), materialinės investicijos vienam gyventojui (0,827) ir vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (0,797). Tai reiškia, kad bendrojo vidaus produkto kitimo tempas, materialios investicijos vienam gyventojui ir vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis labiausiai paaiškina nedarbo lygio sklaidą Šiaulių aps. Be abejo, bendrojo vidaus

produkto ir nedarbo lygio ryšį galima paaiškinti remiantis Keinsio teorija, kad kiekvienoje šalyje gyventojų užimtumo lygį lemia bendroji paklausa, kurią sudaro vartojimo paklausa ir investicijų paklausa (įvairių rūšių – privačių ir vyriausybės – investicijų mastas). Jeigu bendroji paklausa nepakankama arba ima mažėti, sumažėja ekonominis aktyvumas. Prasidėjus ekonomikos nuosmukiui, padaugėja bedarbių, kyla nedarbo lygis. Padidėjus bendrajai paklausai, ekonomika pagyvėja, bedarbių pradeda mažėti, nes nuosmukio metu dėl sumažėjusio vartojimo ar investicijų sumažėja prekių ir paslaugų gamybos apimtis ir darbo paklausa. Ekonominiam aktyvumui didėjant, vyksta atvirkštinis procesas, t.y. didėjant bendrajam vidaus produktui nedarbo lygis mažėja. Kuo ilgesnis ir intensyvesnis ekonomikos pakilimo laikotarpis, tuo nedarbo lygis labiau mažėja.

Nustatytas atvirkštinis koreliacinis ryšys tarp nedarbo lygio ir šių rodiklių: pensininkų skaičiaus, tenkančio 1000 darbingų gyventojų (-0,597), savivaldybių biudžeto pajamų (-0,503) bei išlaidų (-0,516), t.y. šiems veiksniams didėjant nedarbo lygis Šiaulių aps. mažėjo. Gyventojų senėjimą iliustruoja vyresnių (60 metų ir daugiau) žmonių dalies augimas gyventojų skaičiuje. Ši dalis 1999-2011 m. Šiaulių aps. padidėjo nuo 19 iki 22 proc. Gyventojų senėjimą lemia du veiksniai –

gimstamumo mažėjimas (17,7 proc.) ir gyvenimo trukmės ilgejimas (1,17 metų). Iš vienos pusės, gyventojų senėjimas mažina konkurenciją darbo rinkoje, kadangi didėjant pensininkų skaičiui auga išlaikytinių lyginamasis svoris. Tačiau iš kitos pusės, gyventojų senėjimas mažina gyventojų ekonominį aktyvumą, menkina darbuotojų teritorinio mobilumo ir perkvalifikavimo bei naujausių žinių panaudojimo galimybes. Didėjant pensininkų skaičiui, tenkančiui 1000 darbingų gyventojų, nedarbo lygis Šiaulių aps. mažėja, nes mažėjantis darbingo amžiaus gyventojų skaičius sąlygoja ir nedarbo lygio mažėjimą.

Tyrimo metu taip pat nustatyta, kad nedarbo lygio pokyčius sąlygoja Šiaulių apskrities savivaldybių biudžetų situacija, t.y. biudžetų pajamų bei išlaidų pokyčiai. Tarp šių rodiklių nustatytas vidutinio stiprumo koreliacinis ryšys, tai reiškia, kad šie nepriklausomi kintamieji paaiškina apie 25 proc. nedarbo lygio sklaidos. Taigi galima teigti, kuo geresnė savivaldybės biudžeto situacija, tuo geresnė situacija darbo rinkoje.

Tiriant socialinių ir ekonominių rodiklių įtaką darbo rinkai buvo tiriama ne tik, kaip tam tikri rodikliai veikia nedarbo lygį, bet taip pat, kaip šie rodikliai veikia užimtumo lygį Šiaulių aps. Rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Socialinę ir ekonominę padėtį charakterizuojančių rodiklių įtakos užimtumo lygiui Šiaulių apskrityje vertinimas

	Teigiamas reikšmingas koreliacinis ryšys		Neigiamas reikšmingas koreliacinis ryšys		Reikšmingo koreliacinio ryšio nenustatyta	
	Rodikliai	R	Rodikliai	R	Rodikliai	R
Užimtumo lygis, proc.	Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis (Lt)	(0,882)	Biudžetų išlaidos socialinėms pašalpoms	(-0,602)	Migracijos saldo	(-0,335)
	BVP kitimo tempas (proc.)	(0,738)	Pensininkų skaičius, tenkantis 1000 darbingų gyventojų	(-0,524)	Gyventojų dalis su aukštuju išsilavinimu	(0,331)
	Materialinės investicijos vienam gyventojui (Lt)	(0,776)			Mažų ir vidutinių įmonių skaičius	(-0,382)
	Kaimo gyventojų dalis (proc.)	(0,473)	Miesto gyventojų dalis, proc.	(-0,473)	Biudžeto išlaidos	(0,135)
					Biudžeto pajamos	(0,135)
					Gyventojų dalis su viduriniu ar žemesniu išsilavinimu	(-0,076)

Tiesiogiai įtakančią užimtumo lygio pokyčius Šiaulių aps. veiksnių grupę sudaro: vidutinis mėn. bruto DU, vidutinės materialiosios investicijos vienam gyventojui bei miesto gyventojų dalis, t.y. šiems veiksniams didėjant užimtumo lygis Šiaulių aps. didėjo. Koreliacijos koeficientas (0,882) rodo, kad ryšys tarp vidutinio darbo užmokesčio ir užimtumo lygio Šiaulių aps. glaudus, t.y. didėjant darbo užmokesčiui, didėja užimtumo lygis. Gyventojų užimtumas taip pat susijęs ir su šalies ekonomine situacija. Šiaulių aps. ekonomikos augimo (2002-2007 m.) laikotarpiu, kai bendrasis vidaus produktas kasmet padidėdavo daugiau nei po 10 proc., gyventojų užimtumo lygis padidėjo nuo 57,4 proc. iki 61,5 proc. Padidėjus užimtųjų skaičiui (8,9 proc.) buvo sukuriama 49 proc. daugiau bendrojo vidaus produkto, o tai sąlygoja ekonominės situacijos šalyje gerėjimą.

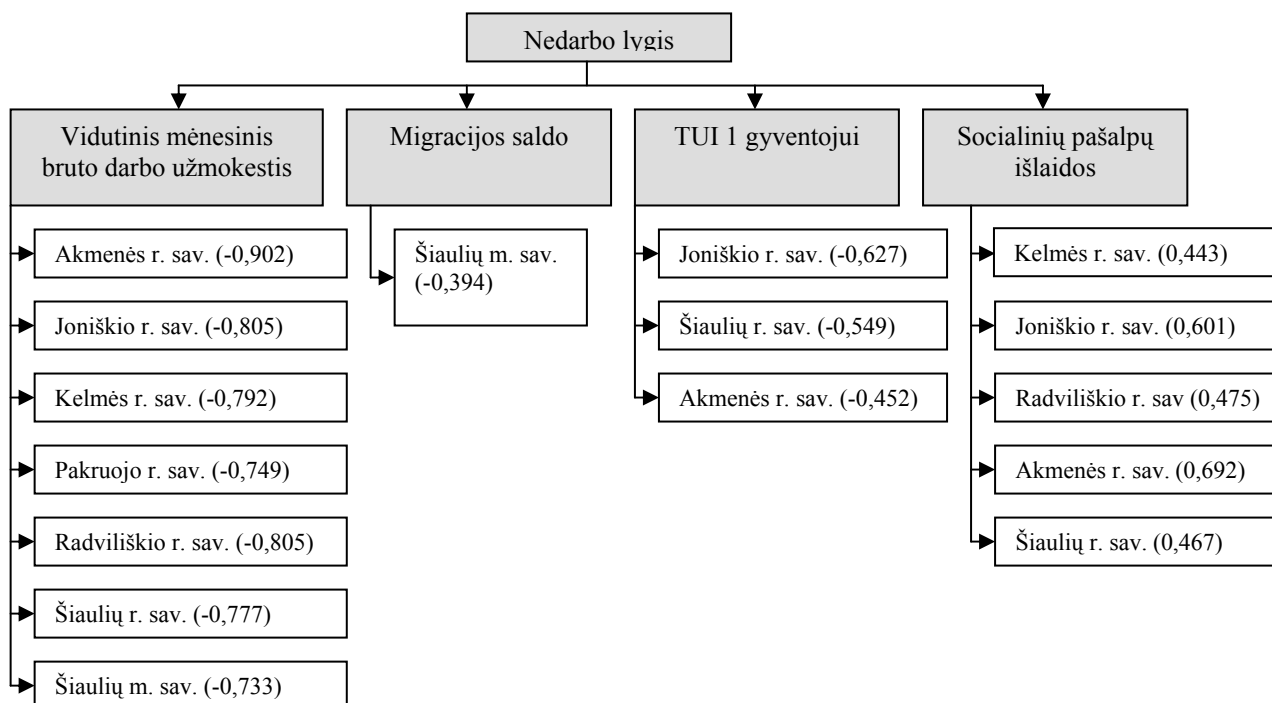
Stiprus ryšys nustatytas tarp materialųjų investicijų vienam gyventojui ir užimtumo lygio, t.y. didėjant materialiosioms investicijoms Šiaulių aps., užimtumo lygis didėjo. Didžiąją materialųjų investicijų dalį sudaro privataus sektoriaus bei valstybinių įmonių ir įstaigų lėšos, panaudotos statybai, plėtrai, rekonstrukcijai, remontui, modernizavimui, įrenginiams, inventoriui, mašinoms, transporto priemonėms ir kitoms išlaidoms.

Tiriant, kaip gyventojų skaičiaus pokyčiai mieste ir kaime veikia užimtumo pokyčius Šiaulių aps., nustatyta, kad mažėjant gyventojų skaičiui kaime užimtumas Šiaulių aps. mažėjo. Nustatytas statistiškai reikšmingas vidutinio stiprumo ryšys. Tokius rezultatus lėmė, tai, kad analizuojamu laikotarpiu gyventojų skaičiaus kaime mažėjo (14 proc.), mažėjo užimtumas (2,9 proc. punktais). Taip pat gyventojų skaičiaus pokyčius lėmė mažėjantis gimstamumas ir emigracija, o užimtumo pokyčius - prasidėjęs 2008 m. ekonomikos nuosmukis.

Neigiamai užimtumo pokyčius įtakojo išlaidos socialinėms pašalpoms, kaimo gyventojų dalis bei pensininkų skaičius, tenkantis 1000 darbingo amžiaus gyventojų. Nustatytas vidutinio stiprumo koreliacinis ryšys (-0,602), t.y. socialinių pašalpų išlaidų didėjimas sąlygojo užimtumo pokyčius Šiaulių aps. Logiška, kad didėjant socialinių pašalpų išlaidoms gyventojų užimtumas mažėja dėl ekonominių paskatų. Bedarbių motyvacija susirasti nuolatinį darbą mažėja, bet didėja motyvacija gauti socialinę pašalpą arba išankstinę pensiją. Tyrimo rezultatai gali būti pagrįsti tuo, kad didėjant pensininkų daliai gyventojų struktūroje (3 proc. punktais), mažėjo darbo jėga (16,8 proc.), o tai atitinkamai sąlygoja užimtumo mažėjimą (16,7 proc.).

Vidutinio bruto darbo užmokesčio, migracijos, tiesioginių užsienio investicijų 1 gyventojui ir socialinių pašalpų išlaidos poveikio nedarbo lygiui vertinimas

Siekiant įvertinti, kaip vidutinis bruto darbo užmokestis, migracijos, tiesioginių investicijų vienam gyventojui ir socialinių pašalpų išlaidos įtakoja nedarbo lygį buvo tiriami net 28 koreliacijos koeficientai, siekiant išsiaiškinti, kaip tam tikri rodikliai, pateikiami savivaldybių lygmeniu įtakoja nedarbo lygį. Koreliacijos koeficientai, kurių reikšmingumas patvirtintas, buvo apskaičiuoti ir pateikti 1 paveiksle, kuriame Šiaulių aps. savivaldybės sugrupuotos pagal koreliacijos koeficientų reikšmingumą, tiriant tarpusavio priklausomybes tarp registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykio, migracijos saldo, vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, tiesioginės užsienio investicijos vienam gyventojui ir socialinių pašalpų išlaidų.

1 pav. Makroekonominių rodiklių įtakos nedarbo lygiui Šiaulių apskrityje 1999–2011 m. vertinimas

Darbo užmokestis gali būti teigiamas nedarbo lygio veiksnys, kai darbo užmokesčiui didėjant, nedarbo lygis mažėja. Toks ryšys nustatytas ir Šiaulių aps. savivaldybėse. Priklausomybė tarp registruoto nedarbo lygio ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pasitvirtino visose savivaldybėse. Labai stiprus ryšys nustatytas Akmenės r. sav. (0,927), kitose savivaldybėse ryšys stiprus (0,7-0,9). Tai reiškia, kad Akmenės r. savivaldybėje nedarbo lygis labiausiai reaguoja į vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pokyčius. Tačiau registruoto nedarbo lygio ir migracijos saldo tarpusavio priklausomybę galima laikyti statistškai reikšmingą tik Šiaulių m. sav., nors ryšiai egzistuoja praktiškai visose Šiaulių aps. savivaldybėse, nes ištyrus koreliacijos koeficientų reikšmingumą, buvo išsiaiškinta, kad ryšiai tarp šių dviejų kintamųjų kitose savivaldybėse nėra reikšmingi.

Vertinant migracijos saldo ryšį, gaunama tiesioginė priklausomybė, tačiau jos interpretavimas yra toks pat: išvykstant iš regiono perteklinei darbo jėgai, regione mažėja nedarbo lygis. Nors reikia pastebėti, kad būtent tuose regionuose, kur egzistuoja aukštas nedarbo lygis, išvykstančiųjų skaičius yra didelis.

Analizuojant registruoto nedarbo lygio ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui tarpusavio priklausomybę Šiaulių aps. savivaldybėse statistškai reikšmingas ryšys tarp registruoto nedarbo lygio ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui buvo Joniškio r., Šiaulių r. ir Akmenės r. savivaldybėse. Nors koreliaciniai ryšiai egzistavo visose savivaldybėse, tačiau, nustatyta, kad ryšiai tarp nedarbo lygio ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui likusiose savivaldybėse (išskyrus Joniškio r., Šiaulių r. ir Akmenės r. sav.) nėra statistškai reikšmingi. Galima

teigti, kad Joniškio r. sav. migracijos saldo nedarbo lygio sklaidą paaiškina iki 39 proc., Šiaulių r. sav. iki 30 proc., o Akmenės r. sav. iki 20 proc., t.y. migracijos saldo šiose savivaldybėse sąlygoja apie 30 proc. nedarbo lygio pokyčių.

Socialinių pašalpų išlaidų poveikis registruoto nedarbo pokyčiams nustatytas penkiose Šiaulių aps. savivaldybėse: Kelmės r., Joniškio r., Radviliškio r., Šiaulių r. ir Akmenės r. savivaldybėse. 2011 m. tarp Vyriausybės pasiūlymų, kaip reikėtų mažinti nedarbo lygį visoje šalyje, buvo pasiūlymas bedarbio pašalpą mokėti tik tada, kada bedarbis motyvuotai išdėstys priežastis, kodėl jis nedirba – taip būtų taupomos lėšos, kurias būtų galima skirti bedarbių perkvalifikavimui.

Išvados

Nustatyta, kad netiesioginę įtaką nedarbo lygiui darančių veiksnių grupėje dominuoja ekonominiai rodikliai, t.y. didėjant bendrajam vidaus produktui, materialinėms investicijoms vienam gyventojui, vidutiniam bruto darbo užmokesčiui, savivaldybių biudžeto pajamoms ir išlaidoms, nedarbo lygis Šiaulių apskrityje mažėjo.

Taip pat nedarbo lygio pokyčiams įtakos turėjo gyventojų struktūros pokyčiai, t. y. mažėjant miesto gyventojų skaičiui nedarbo lygis Šiaulių apskrityje mažėjo. Tiriant užimtumo pokyčius sąlygojančius veiksnius, nustatyta, kad užimtumas, kaip ir nedarbo lygis, labiausiai priklauso nuo ekonominių veiksnių: bendrojo vidaus produkto, vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio ir vidutinių materialių investicijų vienam gyventojui. Taip pat buvo išsiaiškinta, kad užimtumo pokyčius neigiamai įtakoja išlaidos socialinėms pašalpoms, kaimo gyventojų dalis bei pensininkų skaičius, tenkantis 1000 darbingo amžiaus gyventojų.

Siekiant išsiaiškinti ekonominių ir socialinių veiksnių poveikį Šiaulių apskrities darbo rinkai, buvo nagrinėjama tarpusavio priklausomybė tarp registruoto nedarbo lygio, migracijos saldo, vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio, tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui ir socialinių pašalpų išlaidų atskirose savivaldybėse. Priklausomybė tarp registruoto nedarbo lygio ir vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio pasitvirtino visose savivaldybėse. Tačiau nedarbo lygio ir migracijos saldo tarpusavio priklausomybę galima laikyti statistiškai reikšmingą tik Šiaulių m. sav.

Analizuojant nedarbo lygio ir tiesioginių užsienio investicijų vienam gyventojui tarpusavio priklausomybę Šiaulių apskrities savivaldybėse, nustatyta, kad ryšys statistiškai reikšmingas Joniškio r., Šiaulių r. ir Akmenės r. sav., o socialinių pašalpų išlaidų poveikis registruoto nedarbo pokyčiams nustatytas penkiose Šiaulių apskrities savivaldybėse, t.y. Kelmės r., Joniškio r., Radviliškio r., Šiaulių r. ir Akmenės r. savivaldybėse.

Literatūra

Aristotelous, K., Fountas, S. (1994). An Empirical Analysis of Inward Foreign Direct Investment Flows in the EU with Emphasis on the Market Enlargement Hypothesis. *Journal of Common Market Studies*, 34 (4), p. 193-224.

- Ashegian, P. (2004). Determinants of economic growth in the United States: The Role of Foreign Direct Investment International. *Trade Journal*, 18 (1), p. 63-84.
- Blanchflower, D. C. (2007). Fear, unemployment and migration. *Bank of England Quarterly Bulletin*, 47(4). [žiūrėta 2012 09 21], <http://web.ebscohost.com/bsi/pdf?vid=116&hid=13&sid=ce a75fbf-d927-46ac-9352-c835879fd0ec%40sessionmgr11>
- Blomstrom, M. (1986). Foreign Investment and Productive Efficiency: The Case of Mexico. *Journal of Industrial Economics*, 35 (1), p. 97-110.
- Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2009) Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje. *Vadyba*, 1(14), p. 27-32.
- Costa, G., Akerstedt, T., Nachreiner, F. ir kt. (2004). Flexible working hours, health, and well-being in europe: some considerations from a SALTSA projec. Verona, [žiūrėta 2012 09 21], <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=1&hid=107&sid=c24f980d-27bb-42f8-9003-faf84be7de00%40sessionmgr104&bdata=JnNpdGU9ZWwhv c3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=a9h&AN=15332224>
- Dromantienė, L., Kanopienė, V. (2004). Demografinis senėjimas ir ES socialinė politika pagyvenusiems. *Socialinis darbas*, 3(2), p. 12-23.
- Dunning, J.H. (1981). *International Production and the Multinational Enterprise*. London: George, Alen and Unwin.
- Farmer, R. E. A. (2009). *Fiscal policy can reduce unemployment: but there is a less costly and more effective alternative*. [žiūrėta 2012 02 23], http://www.nber.org/papers/w15021.pdf?new_window=1
- Gedvilienė, M., Šalkauskienė, L. (2009) Darbo užmokesčio mokesčių lengvatų taikymo ypatumai Lietuvoje ir ES šalyse. *Vadyba*, 3(16), p. 19-24.
- Giebet, O., Janben, D., Schomann, C., Nachreiner, F. (2004). A new approach for evaluating flexible working hours. Oldenburg [žiūrėta 2012 04 21], <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2 &hid=107&sid=98f39018-d072-4bce-b727-14c7dd703ea9%40sessionmgr114>
- Iš ko gyventi – pašalpų ar darbo? (2012) *Respublika*, 2012.09.07. [žiūrėta 2012 10 10], http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvas_zinios/is_ko_gyventi_pasalpu_ar_darbo/print.1
- Kanopienė, V., Mikulionienė, S. (2006) Gyventojų senėjimas ir jo išūkių sveikatos apsaugos sistemai. *Gerontologija* 7(4), p. 188-200.
- Kinderis, R. (2008). *Lietuvos darbo ištekliai*. Vilnius.
- Laskienė, D. (2009). Nedarbo lygio ir gamybos augimo ryšys: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 1(5). [žiūrėta 2012 09 17], <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-857.pdf>
- Lydeka, Z., Grebliauskas, A. (1997). Lietuvos ūkio transformaciniai pokyčiai: stambaus verslo formavimasis ir plėtra. *Socialiniai mokslai: Vadyba*, 2 (11), p. 29-39.
- Martinaitis, Ž., Žvalionytė, D. (2007). Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome ir ką turėtume žinoti? *Politologija*, 3(47), p. 112-134. [žiūrėta 2012 09 28], <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/47/str112-134.pdf>
- Martinkus B., Žilinskas V. J. (2008). *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
- Martinkus, B., Beržinskienė, D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas: Technologija.
- Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičienė, A. (2006). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
- Matuzevičiūtė, K., Butkus, M. (2009). Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje. *Vadyba*, 1(14), p. 27-32.

- Modernising Social Protection for More and Better Jobs (2003). A comprehensive approach contributing to making work pay. *Commission of the European Communities*, Brussels, 30.12.2003 [COM (2003) 842 final].
- Montvilaitė, K., Mačiulytė-Šniukienė A. (2011) Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonominio augimo tempams konvergavimo aspektu. *Vadyba*, 2(19), p. 103-112.
- Paulavičius, K. B. (2002). *Darbo rinka*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Pocius, A., Okunevičiūtė-Neveauskienė, L. (2005). Ekonominio nuostolio dėl Lietuvos darbo rinkos pokyčių įvertinimas. *Pinigų studijos*, (2), p. 5-6. [žiūrėta 2012 09 17], http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2005_2/pocius.pdf
- Prodi R. (2002) *Speaking points for the pre-Barcelona press conference*. Press Room Brussels, 13 March 2002. [žiūrėta 2012 10 10], http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-02-107_en.pdf?locale=en
- Snieska, V. ir kt. (2002). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.
- Stulgienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, 14, p. 984-992. [žiūrėta 2012 09 28], <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/14/1822-6515-2009-984.pdf>
- Swedbank skaičiavimai – socialinės išmokos skatina nedirbti (2011) *Verslo žinios*, 2011.05.13. [žiūrėta 2012 09 30], http://vz.lt/straipsnis/2011/05/13/Swedbank_skaiciavimai_-_socialines_ismokos_skatina_ne
- Torpey, E. M. (2007). Flexible work. Adjusting the when and where of your job. *Occupational Outlook Quarterly*, Summer 2007, [žiūrėta 2012 09 30], <http://www.bls.gov/opub/ooq/2007/summer/art02.pdf>
- Try, S. (2004). The role of flexible work in the transition from higher education into the labour market. *Journal of Education and Work*, Vol. 17, Issue 1, p. 27-45.
- Vetlov, I. (2003). Baltijos šalių ekonomikos augimo apskaita. *Pinigų studijos*, 3, p. 14-34.
- Vetlov, I., Virbickas, E. (2006). Lietuvos darbo rinkos lankstumas. *Pinigų studijos*, 1, p. 16. [žiūrėta 2011-02-17]. <http://www.lbank.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2006_1/vetlov.pdf>.
- Whelan, B., Whelan C. T. (1995). *In what sense is poverty multidimensional? The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Bristol: Policy Press.

EVALUATION OF THE IMPACT OF SOCIO-ECONOMIC INDICATORS ON THE LABOUR MARKET IN SIAULIAI DISTRICT

S u m m a r y

This paper analyzes one of the subsystems of the economy - the labor market, functioning according to the laws of supply and demand. This is one of the most important parts of the

economic system by which you can judge the overall economic condition of the country. The labor market is specific, as it consists of competitive struggle between the workers, who will receive a better job or a profitable job offer. In addition, it is an integral part of human life, which is closely linked to the country's economic, social, demographic, industrial, scientific and technological developments. Positive development in the country or region promotes employment, increases wages, improves the standard of living, consumption and reduces poverty levels. Each country's priority should be based on a strong labor market exposure. High unemployment in the region increases the gap between the employed and the unemployed people, in addition, it increases the number of crimes, doesn't generate the gross domestic product, decreases the loss of qualification skills. It is clear that the economic and social life directly influence the labor market, as the labor market is the connection between social and economic policies. Lithuania only from 2012 tries to look for effective ways to reduce unemployment level. Low employment or high unemployment rate is a problem which Lithuania tries to solve since 2009, but this problem becomes very relevant and, unfortunately, difficult to resolve.

The article analyzes the impact of economic indicators in Siauliai labor market, an unemployment rate and employment factors influencing the study, which was to figure out which social - economic factors are most strongly influenced by the unemployment rate and employment change in the county. It also aims to evaluate the individual factors (foreign direct investment, the number of pensioners, net migration, wages, social payoffs, material investment) on unemployment in Siauliai county. The main empirical study, the methods used are: correlation, regression and causal analysis.

It was found that the economic indicators (i.e. GDP growth, capital investment per capita, the average gross wages, local budget revenues and expenditures) made an indirect influence to unemployment rate. Also, the unemployment rate was influenced by changes in the population structure changes. It was also found that employment changes adversely affect the cost of social benefits, the rural population and the number of pensioners. In order to determine the economic and social factors in labor market, was analysed an interdependence between the registered unemployment rate, net migration, the average monthly gross wages, foreign direct investment per capita, social payoffs in different municipalities in Siauliai county. The relationship between the registered unemployment rate and the average monthly gross wage was confirmed in all municipalities. However, the unemployment rate and net migration interdependence can be considered statistically significant only in municipality of Siauliai city.

The analysis of interdependence between unemployment rate and FDI per capita of Siauliai County municipalities, it was found that the relationship was statistically significant only in Joniškis, Akmenė and Siauliai districts municipalities.

KEY WORDS: labor market, socio - economic indicators, unemployment, employment.

Aistė Lydienė, lektorė, Socialinių mokslų (04 S) magistrė. Mokslinių tyrimų kryptis: darbo rinka ir ją lemiantys veiksniai. Šiaulių universitetas, Architektų g. 1, Šiauliai, tel. +370 610 55885.

Jurgita Karalevičienė, lektorė, Socialinių mokslų (04 S) daktarė. Mokslinių interesų kryptys: intelektinis kapitalas, įmonės veiklos vertinimas, situacija darbo rinkoje. Šiaulių universitetas, Architektų g. 1, Šiauliai, tel. +370 671 24022, el. paštas: jurgita.karaleviciene@gmail.com.

Roberta Kareivaite, lektorė, Socialinių mokslų (04 S) daktarė. Mokslinių interesų kryptys: darnus vystymasis, regionų ekonomika, situacija darbo rinkoje. Šiaulių universitetas, Architektų g. 1, Šiauliai, tel. +370 613 68104, el. paštas: kareivaite.roberta@gmail.com.